

Izradba bibliografije knjiga hrvatskih iseljenika : od konceptualnog okvira do praktičnih rješenja

Barbarić, Ana

Source / Izvornik: **Kreativni pristupi nakladništvu i baštini (ne)vidljiva Nives Tomašević, 2023, 67 - 73**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:423340>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

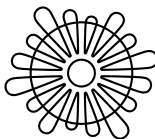
[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZADRU

KREATIVNI PRISTUPI NAKLADNIŠTVU I BAŠTINI

(ne)vidljiva Nives Tomašević

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

• **KREATIVNI PRISTUPI NAKLADNIŠTVU I BAŠTINI**
• *(ne)vidljiva Nives Tomašević*

• **Nakladnik**
• Sveučilište u Zadru

• **Za nakladnika**
• Dijana Vican, rektorica

• **Predsjednik Povjerenstva za izdavačku
djelatnost Sveučilišta u Zadru**
• Josip Faričić

• **Odjel za informacijske znanosti**
• **Studije iz knjižnične i informacijske znanosti**
• Knjiga 5

• **Urednice**
• Ivana Hebrang Grgić
• Marijana Tomić

• **Recenzenti**
• Ivanka Stričević
• Vlatka Lemić

• **Lektura**
• Eda Šarić

• **Izrada naslovnice**
• Ana Pojatina

• **Grafičko oblikovanje i prijelom**
• Sveučilište u Zadru

• ISBN 978-953-331-390-0 (tisak)
• ISBN 978-953-331-402-0 (online)

• CIP zapis dostupan u računalnom
katalogu Znanstvene knjižnice u
Zadru pod brojem 161224034

• Objavlivanje zbornika financijski je
potpomoglo Ministarstvo znanosti i
obrazovanja Republike Hrvatske

• Fotografija na naslovnici je preuzeta s mrežne stranice:
• https://unsplash.com/photos/w_qTfiPbjbg

Urednice

Ivana Hebrang Grgić • Marijana Tomić

KREATIVNI PRISTUPI NAKLADNIŠTVU I BAŠTINI

(ne)vidljiva Nives Tomašević

Sveučilište u Zadru
Zadar, 2023.

Izradba bibliografije knjiga hrvatskih iseljenika: od konceptualnoga okvira do praktičnih rješenja

Ana Barbarić

*Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

Umjesto uvoda – ukratko o Projektu Hrvatski iseljenički tisak

Projekt Hrvatski iseljenički tisak (u daljnjemu tekstu Projekt HIT) izvodi se na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 2018. godine. Projekt ima ambiciozan cilj, a to je omogućiti cjelokupni uvid u hrvatski iseljenički tisak. Važan korak u tome smjeru je i izradba bibliografija koje bi i drugim znanstvenicima iz društvenoga ili humanističkoga područja, a i široj javnosti, poslužile kao infrastrukturno pomagalo za daljnja izučavanja hrvatskoga iseljeničtva odnosno upoznavanje s povijesti, jezikom, običajima i današnjim prilikama hrvatskih iseljenika u različitim dijelovima svijeta.

U kratkome prikazu Projekta HIT, objavljenom u časopisu *@arhivi* 2021. godine, objašnjeno je zašto je prvo obuhvaćeno područje Australije i Novoga Zelanda unatoč velikoj udaljenosti od Hrvatske.¹ Za Australiju i Novi Zeland u brojnim izvorima zabilježeni su podaci o nakladničkoj djelatnosti hrvatskih iseljenika što je povezano s činjenicom da u tim zemljama djeluju dobro organizirane hrvatske iseljeničke zajednice duge tradicije. Uz to, kako je u tome dijelu svijeta prisutna već i šesta generacija hrvatskih iseljenika, može se pretpostaviti da će s vremenom i u Australiji i u Novome Zelandu, među hrvatskom iseljeničkom populacijom, biti sve manje govornika hrvatskoga jezika. Zbog toga je bilo neobično važno provesti terenska istraživanja što je

1 Barbarić, A. Projekt HIT – Hrvatski iseljenički tisak. // *@rhivi* 9(2021), str. 24–25. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/392377> (25. 4. 2022.)

djelomično i obavljeno 2018. i 2019. godine. Velika pomoć pri tome bili su otprije uspostavljeni kontakti s kolegama znanstvenicima sa sveučilišta s toga geografskog područja. Riječ je o Sveučilištu Macquarie (Macquarie University) iz Sydneyja te Sveučilištu Victoria iz Wellingtona (Victoria University of Wellington).² Uz to, razlog za odabir Australije i Novoga Zelanda bila je hipoteza o postojanju dovoljno velikoga broja publikacija hrvatskih iseljenika, no ipak ne i prevelikoga, u smislu da se na takvome uzorku mogla osmisliti i testirati znanstveno-istraživačka metodologija rada na Projektu HIT, koja će se potom, uz moguće manje preinake, dosljedno provoditi pri istraživanju nakladničke djelatnosti hrvatskih iseljenika i na drugim geografskim područjima. U vezi sa samom izradbom bibliografija, metodologija prikupljanja podataka i izradbe retrospektivne bibliografije iseljeničkoga tiska testirana je na izrađenoj Bibliografiji serijskih publikacija Hrvata izvan Republike Hrvatske: Australija kako je objašnjeno u radu objavljenom u časopisu *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 2019. godine.³

Tijekom petogodišnjega postojanja, djelatnosti na Projektu HIT razvile su se u više smjerova. Uz već spomenutu izradbu bibliografija, tu je i digitalizacija publikacija,⁴ koja se obavlja najčešće u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, te, sad već, cijeli niz znanstvenih ili stručnih radova, kao i izlaganja na znanstvenim i stručnim skupovima, o temi hrvatskoga iseljeničkog tiska u Australiji i/ili Novome Zelandu. Svi doprinosi te vrste zabilježeni su u Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji.⁵ U smislu objavljenih radova, najvažniji doprinos svakako je knjiga *Ni s kućom ni bez kuće: nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu*,⁶ objavljena 2021. godine pod uredničkim vodstvom Nives Tomašević.

2 Isto.

3 Hebrang Grgić, I.; Barbarić, A. Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 1(2019), str. 29–48. DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.744>

4 Digitalizacija. // HIT – Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/digitalizacija/ (25. 4. 2022.).

5 Projekt Hrvatski iseljenički tisak (HIT). // Hrvatska znanstvena bibliografija – CROSBİ. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|9320|text|project-id&report=1> (25. 4. 2022.)

6 Hebrang Grgić, I.; Barbarić, A. *Ni s kućom ni bez kuće: nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu*. Zagreb: Ljevak, 2021.

Bibliografija i „novi“ konceptualni modeli organizacije bibliografskih informacija

Riječ „novi“ u izrazu „novi“ konceptualni modeli navedena je u navodnicima iz više razloga. S jedne strane, u 2022. navršava se punih dvadeset pet godina od objavljivanja IFLA-ine (engl. *International Federation of Library Association and Institutions* – Međunarodna federacija knjižničarskih društava i ustanova) studije Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa poznatije po akronimu FRBR (engl. *Functional Requirements for Bibliographic Records*). FRBR u engleskome je izvorniku objavljen 1998., a u hrvatskome prijevodu 2004.⁷ Iako su FRBR kao i nastavljajući FRAD (engl. *Functional Requirements for Authority Data*) i FRSAD (engl. *Functional Requirements for Subject Authority Data*) 2017. zamijenjeni modelom poznatijim pod akronimom IFLA – LRM (engl. IFLA – *Library Reference Model*), upravo su u FRBR-u definirani entiteti prve skupine te je postavljena njihova hijerarhija. Hijerarhija WEMI (engl. *Work-Expression-Manifestation-Item*) tako navršava četvrt stoljeća, a njezina šira primjena, posebice u organizaciji i predstavljanju bibliografskih informacija na korisničkim sučeljima knjižničnih informacijskih sustava, još se iščekuje. Postoje i primjeri dobre prakse poput OCLC-ijeva (engl. *Online Computer Library Center*) WorldCata.⁸ No, i najvećemu svjetskom katalogu dostupnom *online*, može se prigovoriti tek djelomično uspješno razrješavanje problematike prikaza entiteta „izraz“ (engl. *expression*) što je uvjetovano danošću postojećih knjižničnih metapodatka strukturiranih u zapise različitih formata MARC. Danas, neovisno o kojemu je MARC-u riječ, takvi zapisi poznati su pod engleskim nazivom *legacy records*.⁹ Dok se čeka da se knjižnični (MARC) metapodatci transformiraju u knjižnične povezane podatke, otvaraju se brojna pitanja o optimalnome načinu bilježenja knjižničnih metapodataka u sustavima u kojima sve knjižnice u Hrvatskoj danas izrađuju zapise.

Poveznica je s Projektom HIT sama izradba bibliografija u knjižničnome softveru Koha. Bibliografije se izrađuju izravno, u modulu za katalogizaciju zahvaljujući susretljivosti i konkretnoj podršci sistemskih knjižničara iz Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. To projektu daje

7 Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa: završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju; [s engleskoga prevela Tinka Katić]. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

8 WorldCat. Dostupno na: <https://www.worldcat.org/> (26. 4. 2022.).

9 *Legacy records* moglo bi se prevesti kao naslijeđeni zapisi, no taj izraz još nije uvriježen u hrvatskome knjižničarskom nazivlju. Stoga se radi razumijevanja teksta rabi engleski izraz.

dodanu vrijednost jer su izrađene bibliografije dostupne *online* te su pretražive po pristupnicama kao i bilo koji knjižnični OPAC (engl. *Online Public Access Catalogue*). Uz to, kako bibliografije, prema zadanim kriterijima, teže biti sveobuhvatne, njihova izradba u knjižničnome softveru Koha omogućuje jednostavno nadopunjavanje novoobjavljenim ili novootkrivenim publikacijama hrvatskih iseljenika (zasad) u Australiji i Novome Zelandu. No, izradba bibliografija u modulu za katalogizaciju u jednome od softvera koji se rabi u hrvatskim knjižnicama otvara i neka pitanja. Jedno od tih pitanja koje nije bilo anticipirano na početku bibliografskoga rada na projektu jest (ne) mogućnost primjene hijerarhije WEMI u samim zapisima koji se izrađuju u formatu MARC 21 i na samim sučeljima bibliografija. Izradbom Bibliografije knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland uočeno da je znatan broj novozelandskih autora hrvatskoga podrijetla, poput Amelie Batistich (rođene Barbarich) i Jamesa Belicha, objavio djela koja su izašla u više izdanja istoga ili različitih nakladnika, na različitim jezicima (na engleskome ili na hrvatskome) te, katkad, i na različitim medijima (uz tiskane, tu su i elektroničke i zvučne knjige).¹⁰ Mogućnosti inačice softvera Koha koji se upotrebljava u Knjižnici Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ne dopuštaju ništa drugo osim bilježenja i opisivanja svakoga „pojavnog oblika“ (engl. *manifestation*) u zasebnome zapisu što je onda, posljedično, tako prikazano i na sučelju. Iako zvuči kontradiktorno, proizlazi da bi anakroni način izradbe bibliografije u obliku knjige (tiskane ili elektroničke) pružio veću slobodu u implementaciji hijerarhije WEMI barem na razini prikaza. Takvo se što zasad ne planira, već će se tehnologija izradbe bibliografija u okviru Projekta HIT prilagođavati budućim pravcima razvoja knjižničnih softvera.

Govoreći o hijerarhiji WEMI, zanimljivo je osvrnuti se i na problematiku bilježenja i/ili opisivanja entiteta „jedinica građe“ po FRBR-u odnosno „primjerak“ po IFLA-LRM-u (engl. *item*) u bibliografijama. Kako bibliografija bilježi i opisuje publikaciju kao predstavnika cijele naklade, te za razliku od knjižničnoga kataloga, nije mjesno usmjerena, „jedinica građe“ ili „primjerak“ kao posljednji entitet prve skupine, po IFLA-inim konceptualnim modelima, nisu relevantni za bibliografije. Potvrdu tih uvriježenih knjižničarskih postulata nalazimo i u IFLA – LRM-u, objavljenom 2017. godine u engle-

10 Bibliografija knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT – Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?page=1&sortfield=title&shelfnumber=5&op=view&direction=asc> (28. 4. 2022.)

skome izvorniku, a 2020. u hrvatskome prijevodu.¹¹ U navedenoj studiji, u odjeljku o konceptualnome modelu kao temelju za primjenu u praksi, stoji da je entitet „primjerak“ nepotreban u nacionalnoj bibliografiji koja ne pruža podatke na razini „primjerka“.¹² To je, naravno, točno, no pitanje je gdje će knjižnice odvesti digitalna transformacija i može li se od suvremenih korisnika bibliografskih pomagala, ako ih se želi zadržati ili uopće imati, očekivati da poznaju njima zakučaste razlike između kataloga i bibliografije u odnosu na podatke o posjedovanju građe ili pristupu građi. Čini se da odgovor na to pitanje daje i sama bibliografska praksa velikoga broja europskih nacionalnih knjižnica. U mrežnim izdanjima nacionalnih bibliografija, primjerice hrvatske¹³ i britanske,¹⁴ sam zapis u bibliografiji nudi, posredno, informacije i o primjerku preko poveznice na odgovarajući zapis ili zapise u katalogima nacionalnih knjižnica (uz to British National Bibliography, po pitanju mogućnosti pristupa, primjerku omogućava i neke dodatne opcije). Dakle, samim tim praksa priznaje da je entitet „primjerak“ važan i korisnicima bibliografija te da je s obzirom na današnje mogućnosti koje nam pruža informacijsko-komunikacijska tehnologija potpuno izlišno opterećivati korisnika da postavlja isti informacijski upit u drugome bibliografskom pomaganju iste ustanove (katalogu nacionalne knjižnice) kako bi došao do informacija o primjerku. Naravno, to ne znači da ne postoje i oni korisnici koji se nacionalnom bibliografijom koriste kako bi pratili ili istraživali nakladničku produkciju te ih ne zanimaju informacije o primjerku. Pitanje je bi li obogaćivanje i samih zapisa u nacionalnim bibliografijama informacijama o analognim ili digitalnim primjercima u fondovima nacionalnih knjižnica narušilo temeljne zadaće nacionalne bibliografije? Ta rasprava ostaje za neku drugu prigodu.

No, što je sa specijalnim bibliografijama kakve se izrađuju u sklopu Projekta HIT? Vodeći se razumnom pretpostavkom da će barem neke moguće korisnike izrađenih bibliografija zanimati i informacije o primjerku, pokušalo se odabrati, s obzirom na mogućnosti modula za katalogizaciju softvera Koha, barem djelomično prihvatljivo rješenje. Za početak, morao se ograničiti broj

11 IFLA-in knjižnični referentni model: konceptualni model za bibliografske informacije: definicija konceptualnog referentnog modela kao okvira za analizu neadministrativnih podataka metapodataka koji se odnose na knjižnične izvore / IFLA-ina Skupina za pregled FRBR-a; urednička skupina za objedinjavanje Pat Riva, Patrick Le Bœuf i Maja Žumer; [prijevod s engleskoga Mirna Willer, Ana Barbarić]. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.

12 Isto, str. 12.

13 Hrvatska nacionalna bibliografija. Niz A – knjige. Dostupno na: <http://bibliografija.nsk.hr/a/> (29. 4. 2022.)

14 British National Bibliography. Dostupno na: http://search.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?vid=BLBNB (29. 4. 2022.)

knjižnica za koje će se navoditi informacije o primjercima u Bibliografiji knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. Iz opravdanih razloga, izbor je pao na Nacionalnu knjižnicu Novoga Zelanda te Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu, a obuhvaćena je i Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Razlog za to je što su izravno iz sredstava Projekta HIT kupljene i neke publikacije novozelandskih Hrvata koje se u Hrvatskoj, zasad, jedino mogu naći u Knjižnici Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Većina knjiga popisanih u navedenoj bibliografiji dostupna je isključivo u Nacionalnoj knjižnici Novoga Zelanda, a tek manji dio u jednoj ili objema hrvatskim knjižnicama. Odlučeno je da se informacije o primjercima koje se mogu naći u jednoj ili više spomenutih knjižnica bilježe u obliku slobodno oblikovanoga teksta u polju 500 Opća napomena formata MARC 21. Podatci o fondu (engl. *holdings data*) formata MARC 21, odnosno odgovarajuća polja bloka 8, nisu se mogla rabiti jer su bibliografije koje se izrađuju u sklopu Projekta HIT, bez obzira na to što se izrađuju u kataložnome modulu, odvojene od same baze kataloga Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Slobodno oblikovani tekst u Općoj napomeni, kao i u većini preostalih napomena u bloku 5, ozbiljan je izazov za buduće konverzije spomenutih zapisa poznatih pod engleskim nazivom *legacy records*, a pri tome se ne misli na konverzije u neki drugi MARC. No, podatci o nekim primjercima ipak su za-bilježeni što se, možda, može podvesti pod udovoljavanje temeljnomu načelu suvremenih bibliografskih sustava, a to je načelo primjerenosti korisniku.

Umjesto zaključka

U godinama koje slijede nastavit će se izradba bibliografija hrvatskih iseljenika u sklopu Projekta HIT. To će zacijelo otvoriti i neka nova pitanja, a i brojna uočena pitanja nisu ni dotaknuta u ovome radu. Kako je sastavni dio projekta pisanje znanstvenih i stručnih radova, mogu se očekivati daljnji doprinosi o temi problematike izradbe suvremenih bibliografija. Bilo bi izvrsno kad bi ti naponi potaknuli barem neki broj hrvatskih knjižničara na izradbu bibliografija, posebice onih koje se odnose na zavičajnu građu, te kad bi takve bibliografije bile mrežno dostupne. Kao što je pokazao Projekt HIT, u već pet godina postojanja, bibliografska obrada je infrastrukturna podloga za daljnje korake poput digitalizacije publikacija te istraživanje nakladničke djelatnosti.

IZVORI

- BARBARIĆ, A. Projekt HIT – Hrvatski iseljenički tisak. // @rhivi 9(2021), str. 24–25. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/392377> (25. 4. 2022.)
- Bibliografija knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT – Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?page=1&sortfield=title&shelfnumber=5&op=view&direction=asc> (28. 4. 2022.)
- Digitalizacija. // HIT – Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/digitalizacija/ (25. 4. 2022.)
- HEBRANG GRGIĆ, I.; BARBARIĆ, A. Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str. 29–48. DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.744>
- HEBRANG GRGIĆ, I.; BARBARIĆ, A. Ni s kućom ni bez kuće: nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu. Zagreb: Ljevak, 2021.
- Hrvatska nacionalna bibliografija. Niz A – knjige. Dostupno na: <http://bibliografija.nsk.hr/a/> (29. 4. 2022.)
- IFLA-in knjižnični referentni model: konceptualni model za bibliografske informacije: definicija konceptualnog referentnog modela kao okvira za analizu neadministrativnih podataka metapodataka koji se odnose na knjižnične izvore / IFLA-ina Skupina za pregled FRBR-a; urednička skupina za objedinjavanje Pat Riva, Patrick Le Boeuf i Maja Žumer; [prijevod s engleskoga Mirna Willer, Ana Barbarić]. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.
- Projekt Hrvatski iseljenički tisak (HIT). // Hrvatska znanstvena bibliografija – CROSBİ. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|9320|text|project-id&report=1> (25. 4. 2022.)
- Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa: završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju; [s engleskoga prevela Tinka Katić]. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
- WorldCat. Dostupno na: <https://www.worldcat.org/> (26. 4. 2022.)